

Hållbar utveckling i grundutbildningen

Utredningsrapport och förslag från fakultetens arbetsgrupp, HUG

Samhällsvetenskapliga fakultetsnämnden vid Göteborgs universitet beslutade vid sitt sammanträde 2006-03-23 tillsätta en arbetsgrupp, med uppdrag att inventera vilka av fakultetens kurser i grundutbildningen som innehåller moment om hållbar utveckling. I uppdraget ingick också att lämna förslag på hur hållbar utveckling i högre grad än nu kan belysas i grundutbildningen. I detta arbete förutsattes också kontakt med fakultetens Bolognagrupp.

Till arbetsgrupp utsåg dekanus Tomas Andersson Odén, institutionen för journalistik och masskommunikation, Sverker Jagers, statsvetenskapliga institutionen, Jörgen Larsson, sociologiska institutionen, och Merritt Polk, avdelningen för humanekologi. Studentkårerna utsåg också en studentrepresentant som kallats till samtliga sammanträden. Han kom dock aldrig till gruppens möten, och valde efter sommaren att avsäga sig sitt uppdrag.

Sekreterare i gruppen har varit Lena Kindborg, samhällsvetenskapliga fakultetskansliet.

Arbetsgruppen har benämnt sig själv arbetsgruppen för hållbar utveckling i grundutbildningen, i fortsättningen förkortat HUG.

I uppdraget ingick att ge fakultetsnämnden ett förslag senast den 15 oktober 2006.

1. Uppdraget

Uppdragets ursprung kan härledas till en förändring i högskolelagens 1 kapitel 5§, som trädde i kraft den 1 februari 2006 (bilaga 1). I samband med lagändringen gav rektor för Göteborgs universitet fakultetsnämnderna i uppdrag att inom sina respektive verksamhetsområden utarbeta planer för att integrera hållbar utveckling i grundutbildningen.

Vid sidan av dessa instruktioner från överordnade organ finns också sedan ett par år tillbaka en intern ambition inom samfak, att uppmärksamma frågor som har att göra med hållbar utveckling i allmänhet, och med miljöfrågan i synnerhet. Ett uttryck för detta är det arbete som ledde fram till att fakulteten i november 2005 miljöcertifierades enligt standarden i ISO 14001. I den handlingsplan som antogs under arbetet med miljöcertifieringen, lade fakulteten fast ambitiösa miljömål för olika delar av sin verksamhet. Två av målen rör just grundutbildningen. Det ena målet är att antalet och andelen kurser där miljö och hållbar utveckling ingår ska öka, både i program och fristående kurser. Det andra målet är att antalet studenter som läser dessa kurser ska öka (bilaga 3).

Det förefaller således finnas en god samsyn mellan fakulteten och överordnade organ om behovet att öka kursinslagen som rör hållbar utveckling. Frågan som arbetsgruppen i första hand har att hantera är således hur detta ska kunna genomföras.

2. Begreppet hållbar utveckling

Formuleringen i den nya högskolelagen säger att högskolorna, förutom att främja jämställdhet, bred rekrytering och internationell förståelse, även skall ”främja en hållbar utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer tillförsäkras en hälsosam och god miljö, ekonomisk och social välfärd och rättvisa”.

Arbetsgruppen har en lite ambivalent inställning till formuleringen i lagtexten, som är problematisk till sin natur. Det vi ifrågasätter är att begreppet ”rättvisa” som det står i lagen ska betraktas som en egen komponent i begreppet hållbar utveckling. Arbetsgruppens förståelse är att kravet att främja rättvisa är ett etiskt krav som finns inbyggt i och faktiskt i hög grad motiverar varför hänsyn alls skall tas till social, ekonomisk och ekologisk utveckling globalt och över tid. Som en konsekvens av detta har vi funnit det vara pedagogiskt svårt att med lagens formulering kommunicera med institutioner för att undersöka huruvida fakultetens olika utbildningsprogram och kurser redan idag har inslag av hållbar utveckling.

Arbetsgruppens förståelse av begreppet överensstämmer snarare med det sätt som hållbar utveckling presenteras i slutrapporten från den av FN tillsatta *World Commission on Environment and Development* (WCED, 1987). Den innebörd som begreppet givits i denna rapport har fått mycket starkt genomslag inom svensk och internationell politik på området. Innebörden där är att hållbar utveckling innebär ett globalt tänkande, och ett samtidigt hänsynstagande till sociala, ekonomiska och ekologiska faktorer, med syftet att både nuvarande och kommande generationer skall kunna få sina behov tillgodosedda.

Det bör framhållas att vår tolkning inte står i något motsatsförhållande till lagtexten. Men främst av ovanstående pedagogiska skäl har vi, exempelvis i vår inventering av fakultetens kursutbud på området, valt att utgå från WCED:s definition av begreppet hållbar utveckling.

3. Att arbeta med perspektiv i undervisningen

Den nya lagtexten, som fakulteten nu förutsätts förhålla sig till, kan svårligen tolkas annorlunda än som en politisk styrning av universitetens och högskolornas kursutbud. Det är inte oproblemiskt. Att studera på universitet innebär, när det är som bäst, att studenten aktivt söker ny kunskap. Ofta framhålls att skygglappar av alla slag utgör hinder i detta sökande. Sökandet bör vara fritt och förutsättningslöst, det är då de intressanta resultaten uppstår. Ungefär så kan man formulera tanken bakom vad som brukar kallas den akademiska friheten.

I den kontexten är det naturligt att uppleva politiska riktlinjer för verksamheten som problematiska. Sådana riktlinjer har också i olika sammanhang kritiserats, exempelvis på de stora dagstidningarnas debattsidor (se Rothstein, 2003).

Ofta, som i det refererade fallet, handlar dock kritiken om den fria forskningen, medan diskussionen här rör universitetens och högskolornas grundutbildningar.

I grund och botten bör det inte vara någon större skillnad på att söka kunskap på forskarnivå och på grundnivå; sökandet efter kunskap ska i båda fallen ske förutsättningslöst och utan skygglappar. En skillnad kan dock framhållas: på forskarnivå handlar det om sökandet efter ny kunskap, i meningen tidigare icke känd. I grundutbildningen handlar det ofta, men inte alltid, om att söka kunskap som redan är känd av områdets experter. Det är alltså snarast fråga om kunskap som är ny för individen.

Lagtexten, som universitet och högskolor nu ska förhålla sig till, säger således att de i sin verksamhet skall ”främja en hållbar utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer tillförsäkras en hälsosam och god miljö, ekonomisk och social välfärd och rättvisa.” I grund och botten gäller det för all verksamhet på universitetet. Uppdraget här har dock enbart handlat om att se hur den ska tillämpas på samfaks grundutbildningar.

Man kan utan tvekan tolka lagen som ett försök att styra verksamheten och låta kunskapssökandet ske utifrån vad som för tillfället är politiskt korrekt. Men man kan också se den som ett uttryck för ett demokratiskt samhälles ambition att ge alla människor en dräglig tillvaro, och då inbegripa både nuvarande och kommande generationer. En positiv tolkning av lagen är att lagstiftaren ansett att stor spridning av avancerad kunskap är av avgörande betydelse för att detta demokratiska mål ska kunna uppnås.

Uppenbarligen är det ungefär så som rektor och fakultetsnämnd resonerat då de beslutat utöka verksamheten på området hållbar utveckling. Gruppen ser heller ingenting som talar emot det rimliga i detta.

Det bör dock framhållas att uppdraget självfallet måste utföras inom ramen för den akademiska friheten, att institutioner och kursledare själva väljer vilka aspekter som är relevanta för ämnet, vilken kurslitteratur som skall användas etc.

Det torde vara uppenbart för alla att förutsättningarna att leva upp till lagtextens innehåll åtminstone för tillfället är olika stort i olika delar av fakultetens utbildningsverksamhet. På vissa institutioner är det självklart att ägna stor uppmärksamhet åt rättvisefrågor och de sociala aspekterna, på andra är det naturligt att lägga större tonvikt vid miljöfrågorna. Det kan handla om tradition, men också om tillgång till kompetens på olika områden. Det är dock långt ifrån självklart vare sig att vissa aspekter på hållbar utveckling också i framtiden av något slags naturlag hör hemma i vissa delar av fakulteten och inte på andra, eller att nuvarande förhållanden är de bästa. Både strukturer och kompetenser förändras och utvecklas. Det finns också flera exempel inom universitetet på ämneskopplingar som för bara några årtionden sedan skulle upplevas som förvånande. Ett näraliggande exempel kan vara den nuvarande starka betoning av miljöfrågorna på Handelshögskolan, där det idag exempelvis är möjligt att läsa kurser i miljöekonomi och att avlägga särskilda miljöinriktade ekonomexamina.

Uppdraget från riksdagen och från universitetets rektor kan således ses som en intressant utmaning för institutioner och kursansvariga att tänka igenom sin nuvarande profilering, och förutsättningslöst undersöka om nya eller andra aspekter på begreppet bör beredas ökat utrymme.

Ett annat förhållningssätt till uppdraget kan vara att konstatera att riksdagsbeslutet finns och skall genomföras, eventuellt under protest. En sådan inställning behöver inte innebära något motstånd mot idéer om god miljö eller social rättvisa, utan kan lika gärna vara en principiell invändning mot styrning av den akademiska verksamheten, eller mot att arbetet ska genomföras inom ramen för exempelvis den samhällsvetenskapliga fakulteten. Den som mycket aktivt har den inställningen bör i så fall verka för att riksdagen skall fatta ett nytt och annorlunda beslut. Tills ett sådant fattats får den nuvarande gälla för verksamheten.

Hur frågor om hållbar utveckling kan föras in i undervisningen diskuteras i skriften *Om konsten att arbeta med perspektiv*, utgiven av Malmö högskola (inget tryckår, förordet daterat 2004). Där konstateras att miljöfrågan idag i stor utsträckning är en samhällsfråga, och inte bara en naturvetenskaplig fråga. Den handlar om mänskligt beteende och samhällelig organisation. Lösning av miljöproblem är inte naturvetenskap. Naturvetare levererar underlag, och berättar för oss alla om tillståndet i miljön. Men lösningarna på de problem som skapas av människan kan i hög grad ses som en samhällsvetenskaplig fråga.

I skriften från Malmö högskola skriver Margareta Ekborg, Per-Olof Hallin och Per Hillbur att ”miljödebatten (...) företrädesvis handlat om skogar och sjöar, luft och hav, åkrar och ängar, men till syvende och sist är det människans beslut och vårt förhållningssätt till naturen som faller avgörandet om vi förmår att bidra till en bättre miljö och en mer hållbar utveckling.”

Om man accepterar det resonemanget är det uppenbart att miljöfrågorna hör hemma i samhällsvetenskapliga fakultetens verksamhet, med dess betoning av mänskligt beteende och sociala sammanhang.

4. Enkätundersökningens genomförande och resultat

Uppdraget från fakultetsnämnden omfattade två delar, varav den ena gällde en kartläggning av vilken undervisning med inslag av hållbar utveckling som redan nu finns på GU:s samhällsvetenskapliga fakultet.

Kartläggningen har genomförts med hjälp av e-postenkäter, dels till fakultetens samtliga studierektorer, dels till kursansvariga på de kurser som studierektorerna uppgivit innehåller undervisningsinslag om hållbar utveckling. Den första enkäten genomfördes för att gruppen skulle få en översiktlig bild av verksamheten på området. Den andra enkäten innehöll mer precisa frågor om kurslitteratur, om vilka aspekter på hållbar utveckling som tas upp i respektive kurs och hur stor del av kursen som ägnas åt frågan om hållbar utveckling.

En sammanfattning av resultaten redovisas i tabell 1 nedan. En mer detaljerad redovisning finns i bilagorna 5 och 6.

Ungefär som vi förväntade när vi inledde arbetet så berörs begreppet hållbar utveckling i olika delmoment på en rad kurser på fakulteten. Om man utgår från en generös tolkning av den sociala dimensionen av hållbar utveckling, så skulle man i princip kunna hävda att nästan samtliga kurser som ges på fakulteten har med hållbar utveckling att göra. Om man däremot ser begreppet som en helhet som kräver behandling av såväl de sociala som de ekonomiska och ekologiska aspekterna, så blir utfallet mer begränsat.

I vår inventering av fakultetens verksamhet på området har vi utgått ifrån att i första hand den sociala dimensionen, men också den ekonomiska, behandlas tämligen ingående i fakultetens kursutbud. Vi har således betraktat den ekologiska dimensionen som den svaga punkten, och har därför lagt ner särskild möda på att inventera verksamheten på det området.

4.1 Kurser med alla tre aspekterna på hållbar utveckling

Som särskilt intressanta måste de kurser betraktas som ägnas alla tre aspekterna av hållbar utveckling, det vill säga såväl den sociala som den ekonomiska och den ekologiska aspekten.

Tre av fakultetens institutioner/avdelningar uppger sig ha sådana kurser i sina utbud, samt att kurserna helt ägnas åt frågan om hållbar utveckling. Kurserna är totalt 12 stycken, och ges på Museion, på avdelningen för humanekologi och på statsvetenskapliga institutionen. Framför allt på humanekologen finns ett stort utbud av kurser med denna breda penetrering av ämnet.

Dessutom finns ett relativt stort antal kurser där alla de tre aspekterna på hållbar utveckling tas upp som delmoment i kursinnehållet. Totalt ges 15 sådana kurser inom statsvetenskap, asienstudier, socialt arbete, förvaltningshögskolan, Museion, sociologi, socialantropologi och medie- och kommunikationsvetenskap.

Totalt finns således i samfaks kursutbud 27 kurser som i större eller mindre grad tar upp begreppet hållbar utveckling med alla dess tre dimensioner.

Av svaren från kursansvariga framgår att det varierar ganska mycket hur stor del av kursinnehållet som upptas av frågor kring hållbar utveckling. I några fall rör det sig om en ganska liten del, i andra fall om merparten av kursinnehållet (se bilaga 6).

Tabell 1: Inslag av Hållbar utveckling i hela kurser eller delmoment i kursen vid institutioner/motsvarande inom samhällsvetenskapliga fakulteten ht 2006.

Källa: Enkät svar från studierektorer och kursansvariga .

	Hela kursen	Delmoment i kursen
Alla aspekter på HU: (social, ekonomisk, ekologisk)	<p><u>Humanekologi</u></p> <ul style="list-style-type: none"> o Introduktion, 5 p o Människans historia, 5 p o Makt och miljö, 5 p o Människans natur, 5 p o Människans samhälle, 5 p o Tvärvetenskaplig metodkurs, 5 p o Fördjupningskurs 1, 20 p o Fördjupningskurs 2, 20 p <p><u>Museion</u></p> <ul style="list-style-type: none"> o Risksamhälle, Globalisering och alternativa strategier, 20 p (nätkurs) <p><u>Statsvetenskap</u></p> <ul style="list-style-type: none"> o Introduktion till miljöpolitik, 10 p o Fördjupningskurs 2A-B i miljöpolitik, 10 p o Temakurs moment ”miljö”, 1 p 	<p><u>Statsvetenskap</u></p> <ul style="list-style-type: none"> o Samhällskunskap, fortsättningskurs (internationella relationer och mänskliga rättigheter) <p><u>Asienstudier</u></p> <ul style="list-style-type: none"> o Resurser och samhällsutveckling <p><u>Socialt arbete</u></p> <ul style="list-style-type: none"> o Samhällsstruktur och välfärd o Boende och livskvalité <p><u>Förvaltningshögskolan</u></p> <ul style="list-style-type: none"> o Samhällsekonomisk effektivitet o Hälsoekonomi o Välfärd i det nya Europa <p><u>Museion</u></p> <ul style="list-style-type: none"> o Globaliseringens dimensioner o Den globala staden <p><u>Sociologi</u></p> <ul style="list-style-type: none"> o Grundkurs i sociologi o Nordic Knowledge Societies o Scandinavian Social Movements <p><u>Socialantropologi</u></p> <ul style="list-style-type: none"> o Samhällen och kulturer II. o Antropologiska perspektiv på samtiden <p><u>JMG</u></p> <ul style="list-style-type: none"> o Makt och medier, fortsättningskurs i medie- och kommunikationsvetenskap
Endast aspekten ekologisk¹	<p><u>Psykologi</u></p> <ul style="list-style-type: none"> o Miljöpsykologi, 10 p <p><u>JMG</u></p> <ul style="list-style-type: none"> o Specialkurs: Magasinskurs med tema miljöjournalistik, 5 p <p><u>Humanekologi</u></p> <ul style="list-style-type: none"> o Naturgivna förutsättningar, 5 p o Människans bruk av naturen, 5 p 	<p><u>Socialt arbete</u></p> <ul style="list-style-type: none"> o Boendemiljö och välfärd <p><u>Förvaltningshögskolan</u></p> <ul style="list-style-type: none"> o Förvaltningsekonomi inom Rangerutbildningen <p><u>Psykologi</u></p> <ul style="list-style-type: none"> o Beslutsfattandets psykologi <p><u>Socialantropologi</u></p> <ul style="list-style-type: none"> o Miljö, försörjning, makt och ojämlikhet <p><u>Freds- och utvecklingsforskning</u></p> <ul style="list-style-type: none"> o Utveckling och internationellt samarbete, modul 2: Fattigdom, resurser och fördelning

¹ i betydelsen samspel mellan människa och miljö, människans roll för tillståndet i miljön.

4.2 Kurser med enbart den ekologiska aspekten på hållbar utveckling

Totalt har vi i samfaks kursutbud funnit fyra kurser som helt ägnas åt den ekologiska aspekten av hållbar utveckling: två 5-poängskurser i humanekologi, en 10-poängskurs i miljöpsykologi, samt en 5-poängskurs i miljöjournalistik. Den sistnämnda ges dock endast sporadiskt.

Förutom dessa kurser har vi funnit fem kurser där den ekologiska dimensionen ingår som ett delmoment. Sådana kurser ges på institutionen för socialt arbete, på förvaltningshögskolan, på psykologiska institutionen samt på avdelningarna för socialantropologi och för freds- och utvecklingsforskning.

Totalt finns således i samfaks kursutbud nio kurser som specifikt tar upp den ekologiska dimensionen av hållbar utveckling, utan att också i nämnvärd utsträckning ta upp de ekonomiska och sociala dimensionerna.

Även här varierar det ganska mycket hur stor del av kursinnehållet som ägnas åt hållbar utveckling.

4.3 Smil-programmet

Utöver institutionernas kursutbud bör även redovisas det samhällsvetenskapliga miljövetarprogrammet, Smil, som visserligen är förlagt vid Handelshögskolan men där två av programmets profilinstitutioner – humanekologi och statsvetenskap – hör till samfak. Detta program har pågått sedan 2001 och har hittills utexaminerat två årskullar miljövetare med samhällsvetenskaplig inriktning. Under programmet läser studenterna dels naturvetenskapligt dels samhällsvetenskapligt inriktade miljöorienterade kurser. Exempel på de senare är miljöpsykologi, miljöekonomi, miljöjuridik, miljöpolitik, miljö och etik samt miljövetenskaplig metod och vetenskapsteori. Därutöver läser studenterna även en profilinriktning (nationalekonomi, företagsekonomi, kulturgeografi, humanekologi samt statsvetenskap) varför de kommer ut med i någon mening dubbla kompetenser. De har också möjlighet att ta ut dubbla examina både som t ex magister i statsvetenskap men också som magister i samhällsvetenskaplig miljövetenskap.

Smil-programmet är således en utbildning helt inriktad på frågor om hållbar utveckling, där samtliga begreppets tre dimensioner belyses grundligt. Flera av de kurser i hållbar utveckling som statsvetenskap och humanekologi ger, ges även inom Smil-programmet, vilket delvis förklarar det breda utbudet av sådana kurser på dessa två institutioner.

Smil-programmet kommer att anpassas till kraven i Bologna-processen vilket innebär att programmet i framtiden kommer att erbjuda en kandidatutbildning som i stora drag liknar den magisterutbildning som finns idag.

I den internationella masterutbildning som är under framtagande kommer institutionerna inte längre att ge specifika kurser (t ex i miljöpolitik). I stället ges utbildningen en uteslutande miljövetenskaplig profil uppbyggd på fakultetsöverskridande kurser med inslag från handels, samfak, matnatfak, och Chalmers. Mastersprogrammet kommer att vara förlagt till Handels men flera av samfaks institutioner kommer att vara djupt involverade i dess genomförande.

4.4 Summerande kommentar

Totalt har vi således funnit att det på fakulteten ges 36 kurser som antingen tar upp hållbar utveckling i alla dess tre dimensioner, eller specifikt tar upp dess ekologiska dimension. Det bör påpekas att det kan finnas ytterligare någon kurs som studierektorer missat att rapportera. Vi vet också att det finns ett mindre bortfall i enkätsvaren från kursansvariga lärare. Trots detta menar vi att tabellen ger en god bild av vilka kurser i hållbar utveckling som ges på fakulteten.

Merparten av fakultetens institutioner och avdelningar har åtminstone någon kurs som faller under begreppet hållbar utveckling. Men en närmare titt på materialet visar att en enda institution, humanekologen, ensam svarar för 10 av de 36 kurserna, och att institutionen tillsammans med statsvetenskap och förvaltningshögskolan svarar för hälften av alla kurserna.

Man kan alltså konstatera att kursutbudet är ganska spritt på fakultetens olika delar, men en lika giltig slutsats är att det är mycket ojämnt spritt.

Förutom i det nu nämnda kursutbudet är fakulteten genom Smil-programmet involverad i ett gränsöverskridande program på området.

I det kursutbud som på ett mer genuint sätt hör till samhällsvetenskapliga fakulteten är det i nuläget bara på humanekologen, psykologiska institutionen och i någon mån på JMG som vi finner att man separat tar upp den ekologiska dimensionen av hållbar utveckling som dominerande inslag i några kurser. Det kan kanske tyckas ligga i sakens natur att man på samhällsvetenskaplig fakultet inte på något djupare sätt avhandlar ekologiska frågor. Samtidigt bör man komma ihåg att det i hög grad är just de ekologiska aspekterna av hållbar utveckling som gör idén om och begreppet hållbar utveckling så politiskt och samhällseligt utmanande, att det har blivit föremål för särskilda utbildningskrav från riksdagen. Sett ur detta perspektiv kan det eventuellt vara motiverat att även samfaks institutioner har åtminstone inslag av eller problematiserar ekologirelaterade frågor i sina utbildningar.

Om fakultetens kursutbud på området hållbar utveckling ska betraktas som stort eller litet tar vi i egentlig mening inte ställning till i denna rapport. Utöver den diskussion som vi för i avsnitt 5, så kan vi dock redan här konstatera att det redan idag inom fakulteten tycks finnas ett tämligen brett lärarunderlag att bygga vidare på för kurser, seminarier och lärarfortbildning på området. Därmed inte sagt att detta lärarunderlag inte kan behöva stärkas ytterligare.

Vidare konstaterar vi att fakulteten i sina miljömål uttryckt ambitionen att öka antalet kurser med inriktning mot hållbar utveckling, och att antalet studenter som läser sådana kurser ska öka i framtiden. I nästa avsnitt ger vi några förslag till hur den ambitionen kan uppfyllas.

Huruvida antalet kurser ökat sedan fakulteten lade fast sina miljömål har vi inte undersökt, eftersom vi inte uppfattade det som en del i vårt uppdrag att utvärdera fakultetens hittillsvarande verksamhet på området. Man kan också lätt konstatera att det på grund av Bolognaomställningen blir problematiskt att utvärdera miljömålet det kommande året. Vi föreslår därför att fakulteten tar förhållandet efter Bolognaintroduktionen som startpunkt för den framtida utvärderingen av den delen av miljömålet som rör kursutbudet i grundutbildningen.

5. Förslag för en grundutbildning som främjar hållbar utveckling

Del två i det uppdrag som HUG fått var att ge förslag som medför att grundutbildningen på samhällsvetenskapliga fakulteten i större utsträckning än idag främjar en hållbar utveckling.

För att en sådan utveckling ska komma till stånd krävs givetvis insatser som direkt riktar sig till studenterna, men minst lika viktiga i initialskedet är insatser som riktar sig till fakultetens lärare och studierektorer.

Vi anser att det är helt nödvändigt att fakulteten under en övergångsperiod tillskapar en särskild administrativ resurs som kan dra igång verksamheten att initiera och marknadsföra den mer ambitiösa satsningen på hållbar utveckling i fakultetens grundutbildningar. Satsningen kan delvis finansieras med de pengar som avsatts till miljöinsatser under 2006, och som endast använts till mindre del.

För den framtida satsningen på hållbar utveckling i grundutbildningen har vi valt att beskriva tre olika ambitionsnivåer.

Den mest ambitiösa nivån, nivå 1 i förslaget, beskriver en ambitiös satsning som vi menar innebär att fakulteten i grundutbildningen lever upp till de förväntningar man bör ha om Göteborgs universitet ska bli ledande i Europa på området, vilket ju är den ambition som uttrycks i GU:s verksamhetsmål (bilaga 2).

Nivå 2 i förslaget är en satsning som innebär att fakulteten, om än något försenat, lever upp till det som stadgas i fakultetens miljömål och handlingsplan för miljöarbetet 2005-2006 (bilaga 3).

Nivå 3 i förslaget innebär att fakulteten gör något, men att i stort sett nuvarande förhållanden behålls. Med denna nivå kan fakulteten inte sägas leva upp vare sig till sina egna eller till universitetets miljömål.

5.1. Nivå 1 – en ambitiös satsning på hållbar utveckling i grundutbildningen

Ambitionen på denna nivå är att alla studenter som tar kandidat- eller magisterexamen på fakulteten har fått ökad kunskap om hållbar utveckling. Detta är en nivå som ligger helt i linje med den som införts på Chalmers, där alla studenter som tar ut civilingenjörsexamen har gått en eller flera kurser på temat hållbar utveckling.

Satsningen förutsätter förmodligen att det finns en fakultetsgemensam kurs att hänvisa till för de institutioner som inte har egna resurser att anordna kursen. En sådan utveckling ligger ju också helt i linje med ambitionerna i Bolognaprocessen. Vårt förslag är att ansvaret för en kurs, exempelvis benämnd ”Samhällsvetenskap och hållbar utveckling” läggs på någon av de institutioner som redan har omfattande verksamhet på området, och att kursen utformas så att studenterna får grundläggande kunskaper om flera samhällsvetenskapliga, och eventuellt också några naturvetenskapliga, aspekter på hållbar utveckling. Eftersom Bolognaprocessen i hög grad arbetar med 15-poängsmoduler kan en sådan modul vara lämpligt kursomfång. I en så omfattande kurs kan eventuellt även andra moment ingå, men minst halva kursen bör ägnas åt hållbar utveckling. Vilka andra moment som skulle kunna ingå i kursen är snarast Bologna gruppens uppdrag att svara på, varför den frågan lämnas öppen här.

Avsikten är således att kursen ska göras obligatorisk för alla som tar ut en samhällsvetenskaplig examen på Göteborgs universitet, med undantag för de studenter som läst någon annan av fakultetens kurser som är inriktade på hållbar utveckling.

I en ambitiös satsning på hållbar utveckling ska denna kurs givetvis inte vara det enda inslaget. Den bör istället ingå i en satsning på forskning, konferens- och seminarieverksamhet för hållbar utveckling på fakulteten. För att åstadkomma detta krävs en relativt stor fakultetsgemensam resurs för marknadsföring och administration. Arbetsgruppen föreslår en tjänst på minst halvtid i två år för att starta verksamheten, bilda ett nätverk av lärare och forskare på fakulteten och arbeta med planering och administration av minst en större forskarkonferens på området.

Ytterligare en arbetsuppgift bör vara att starta en kurs eller seminarieserie för fakultetens lärare och studierektorer i hur de kan integrera frågor om hållbar utveckling i de vanliga kurserna på fakulteten. En modell kan vara att anordna ett antal halvdagar på temat för prefekter, studierektorer och intresserade lärare från fakultetens institutioner. Under seminarierna ges kunskaper, exempel och inspiration att arbeta med frågorna, och under tiden mellan seminarierna har kursdeltagarna till uppgift att utarbeta planer för att implementera idéerna i verksamheten. Deltagande i kursen bör ge deltagarna högskolepedagogiska poäng. Verksamhet genomförs lämpligen i nära samarbete med Pedagogiska utvecklingskommittén, PUK.

Slutligen bör en arbetsuppgift vara att arrangera öppna seminarier för alla fakultetens studenter på temat hållbar utveckling. På ett universitet med krav på sig själv att vara ledande i Europa på miljöområdet bör sådana seminarier vara ett självklart inslag i verksamheten. Ett första seminarium skulle kunna utformas som en diskussion om Al Gores film ”En obekvämlig sanning” och vad den ställer för krav på oss som verkar på samhällsvetenskaplig fakultet vid ett stort universitet i Europa.

5.2. Nivå 2 – en ökad satsning på hållbar utveckling i grundutbildningen

Ambitionen på denna nivå är att en ökad andel av fakultetens studenter får kunskap om hållbar utveckling. Målet innebär inte att alla studenter ska ha fått ökade kunskaper på området, men ändå att andelen ökar från nuvarande nivå. Det ska också finnas en klar ambition att få med inslag av hållbar utveckling i fler kurser än idag.

En möjlighet är att skapa en fakultetsgemensam kurs i hållbar utveckling lik den som skissas ovan, men att den inte är obligatorisk för alla studenter som tar samhällsvetenskaplig examen. I stället erbjuds den med jämna mellanrum (varje läsår eller varje termin) till de studenter som vill ha ett sådant inslag i sin examen. Viktigt är att det finns utrymme i fakultetens utbildningsprogram för de studenter som vill gå kursen. En bra modell skulle kunna vara att låta

den ingå i ett antal av framtidens så kallade rekommenderade studiegångar. Ett alternativ kan vara att andra, redan existerande kurser på fakulteten med inriktning på hållbar utveckling tas upp som rekommenderade studiegångar.

För programutbildningarna kan målet också uppnås genom tillskapandet av en fakultetsgemensam serie av fristående poänggivande föreläsningar om hållbar utveckling. Modellen tillämpas redan idag inom t ex de miljövetenskapliga programmen där visst antal seminariebesök under studietiden ger ett antal högskolepoäng. Föreläsningarna kan givetvis också göras öppna för studenter som läser fristående kurser, men där ser vi vissa problem att göra dem poänggivande.

Den viktigaste insatsen på denna nivå är ändå att stimulera fakultetens lärare att integrera frågor om hållbar utveckling i sina vanliga kurser. Helt avgörande för att detta skall kunna genomföras är att fakulteten engagerar sig i lärarfortbildning på området. I den handlingsplan för miljöarbetet som fakultetsnämnden antog 2005-01-25 finns ambitionen att ordna kurser för lärare och studierektorer om miljö/hållbar utveckling i undervisningen. HUG föreslår att sådana kurser anordnas snarast möjligt, lämpligen i PUK:s regi.

Även på denna nivå bör det också finnas en ambition att anordna öppna seminarier för lärare och studenter, och att skapa nätverk mellan fakultetens lärare och forskare som är engagerade i frågor som rör hållbar utveckling.

HUG föreslår att det på fakulteten inrättas en tjänst på 25 procent i två år, med uppgift att hålla i projekten.

5.3. Nivå 3 – en mindre satsning på hållbar utveckling

Ambitionen på denna nivå är att andelen studenter som får kunskap om miljö och hållbar utveckling inte skall minska; en sådan nivå är naturligtvis också ett tänkbart alternativ som framtida miljömål. En minimal satsning bör ändå genomföras, för att eventuellt nå upp till en lägsta nivå i fakultetens handlingsplan för miljöarbetet.

Den minimala satsning vi föreslår här är att fakulteten håller det seminarium för lärare som beskrivits ovan, för att om möjligt få fler inslag av hållbar utveckling i befintliga kurser. Seminariet kan anordnas av PUK, och kräver inga särskilda fakultetsresurser utöver de medel som redan avsatts för 2006 års miljöarbete på fakulteten.

5.4 Ett beslut eller en process?

Enligt HUG:s uppfattning bör processen fram till ett djupt fakultetsengagemang i frågan om hållbar utveckling bygga på att uppfattningen är väl förankrad i fakultetens ledning, dess lärar- och forskarkår, och naturligtvis också i dess studentkår.

Vårt förslag är därför att fakultetsnämnden i ett första steg fattar beslut om en satsning på nivå två, och samtidigt skapar en diskussion på fakulteten om den eventuellt ska gå vidare mot steg ett. En del av denna process hör, menar vi, hemma i de föreslagna öppna seminarierna och i de kurser om hållbar utveckling som PUK anordnar för lärare m.fl.

Men en så omfattande satsning som steg ett innebär, gör att processen bör ges en viss dignitet. Vi föreslår därför att fakulteten anordnar en eller ett par särskilda temadagar dit fakultetens prefekter, forskande och undervisande personal samt representanter för studenterna bjuds in för att analysera och diskutera på vilket sätt frågan om hållbar utveckling hör hemma på samhällsvetenskaplig fakultet och hur lagtexten, rektors uppdrag och fakultetens egna miljömål ska implementeras på samfak.

En första temadag kring denna fråga bör i så fall anordnas under hösten 2007.

Om fakultetsnämnden väljer denna mera ambitiösa modell av steg två kan det bli nödvändigt att skjuta till ytterligare viss administrativ resurs. Och inte minst att se till att nödvändiga medel finns att fylla temadagen/dagarna med kvalificerat innehåll i form av föreläsare, deltagare i paneldebatter och liknande.

Mot bakgrund av ovanstående föreslår arbetsgruppen för hållbar utveckling i grundutbildningen:

- att fakultetsnämnden beslutar om en satsning motsvarande den föreslagna nivå två,
- att nämnden tillsätter en tjänst på fakulteten om minst 25 % i två år, för att administrera och marknadsföra satsningarna på hållbar utveckling, och till tjänsten kopplar en budget för gästföreläsningar, temadagar, kurser, seminarier etc,
- att snarast möjligt ge i uppdrag åt pedagogiska utvecklingskommittén att anordna ett eller flera seminarier om hållbar utveckling för intresserade lärare,
- samt att nämnden avsätter nödvändiga ekonomiska resurser för satsningen, och som en grundplåt till nästa verksamhetsår överför ej förbrukade miljömedel från 2006 års budget.

Göteborg den 10 oktober 2006

Tomas Andersson Odén (sammankallande)
Institutionen för journalistik och masskommunikation

Sverker Jagers
Statsvetenskapliga institutionen

Jörgen Larsson
Sociologiska institutionen

Merritt Polk
Avdelningen för humanekologi

Lena Kindborg (sekr)
Samhällsvetenskapliga fakultetskansliet

Referenser

WCED (1987) *Our Common Future*, Cambridge, Cambridge University Press

SFS 2005:1208. Lag om ändring av högskolelagen (1992:1434).

Olausson Lennart (red): Om konsten att arbeta med perspektiv. Genus/miljö/migration och etnicitet. Malmö högskola.

Rothstein Bo: Politiskt korrekt forskning ökar inte vårt vetande. (DN Debatt 030422).

Bilagor

1. Lagtexten
2. Universitetets handlingsplan för miljöarbetet
3. Samfaks miljöplan
4. Uppdraget från fakultetsnämnden
5. Enkät till studierektorer
6. Enkät till kursansvariga

Bilaga 1: Lag om ändring av högskolelagen (1992:1434)

Svensk författningssamling

Lag om ändring i högskolelagen (1992:1434);

utfärdad den 15 december 2005.

Enligt riksdagens beslut¹ föreskrivs att 1 kap. 5 § högskolelagen (1992:1434) skall ha följande lydelse.

1 kap.

5 §2 Högskolorna skall i sin verksamhet främja en hållbar utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer tillförsäkras en hälsosam och god miljö, ekonomisk och social välfärd och rättvisa.

I högskolornas verksamhet skall jämställdhet mellan kvinnor och män alltid iaktas och främjas.

Högskolorna bör vidare i sin verksamhet främja förståelsen för andra länder och för internationella förhållanden.

Högskolorna skall också aktivt främja och bredda rekryteringen till högskolan.

Denna lag träder i kraft den 1 februari 2006.

På regeringens vägnar

LEIF PAGROTSKY

Charlotte Abrahamsson

(Utbildnings- och kulturdepartementet)

SFS 2005:1208

Utkom från trycket den 23 december 2005

Bilaga 2. Universitetets handlingsplan för miljöarbetet

(utdrag ur handlingsplanen, fastställd 2006-03-20)

2.2 Miljömål för område Grundutbildning

2.2.1 Integrering av miljö och hållbar utveckling i grundutbildning

Koppling till miljöpolicy

Universitetet strävar efter att göra studenter och personal medvetna om miljö- och utvecklingsfrågor och genom forskning, utbildning och samverkan med omgivande samhälle stimulera till konkreta handlingar som främjar en hållbar utveckling.

Betydande miljöaspekt & miljöpåverkan

Utbildning: Ger positiva effekter genom kurser, kursmoment och miljövetarprogram på i stort sett alla 16 nationella miljömål.

Verksamhetsmål

Verksamhetsplan 2004-06, avsnitt Övergripande mål:

”Göteborgs universitet ska tillsammans med Chalmers bli ledande i Europa för utbildning och forskning inom hållbar utveckling och miljö.”

Universitetsgemensamt miljömål

Miljö och hållbar utveckling skall i större utsträckning integreras i grundutbildning.

Nyckeltal/Indikatorer

- Antal utbildningsprogram där miljö och hållbar utveckling ingår av totala antalet utbildningsprogram. Nyckeltalet mäts årligen av Miljöenheten.
- Antal kurser med inslag av miljö och hållbar utveckling av totala antalet kurser. Nyckeltalet mäts årligen av Miljöenheten.

Uppdrag till universitetsgemensamma resurser

Uppdras åt Göteborgs miljövetenskapliga centrum, GMV, att tillsätta en grupp som kartlägger vid vilka utbildningsprogram som en integrering av miljö och hållbar utveckling är relevant. GMV utarbetar, i samverkan med utbildningsansvariga, en plan för integrering. Arbetet genomförs i enlighet med ambitionerna/målsättningar i Baltic 21E2 och SOU2004:104 ”Att lära för hållbar utveckling”.

Uppdras åt Göteborgs miljövetenskapliga centrum, GMV, att utreda möjligheterna att genomföra seminarier/serier/kurser, med inriktning mot miljö och hållbar utveckling, som berättigar till högskolepoäng och som vänder sig till alla studenter inom GU.

Uppdras åt miljöchef att, i samverkan med GMV, arrangera en temadag för studenter med fokus på miljö och hållbar utveckling.

Uppdrag till fakultetsnämnd/motsv. i enlighet med verksamhetsuppdrag

Fakultetsnämnden skall inom sitt verksamhetsområde, utarbeta en plan för hur en integrering av hållbar utveckling skall kunna genomföras inom nämndens grundutbildning (detta sker mot bakgrund av förändringen i högskolelagens 1 kapitel 5 §).

Utarbeta miljömål och handlingsplan för nämndens område, avseende ovanstående universitetsgemensamt miljömål i enlighet med instruktionerna 4.3.3.2 och 4.3.4.2 i miljöhandboken.

Uppföljning

Nyckeltalen följs upp och beräknas årligen.

Fakulteternas mål och åtgärder följs upp vid den årliga uppföljningen av miljömålen vid årsskiftet.

GMV och Miljöchef ska årligen inrapportera resultat av sitt uppdrag.

Bilaga 3: Samhällsvetenskapliga fakultetens miljömål och handlingsplan för miljöarbetet 2005-2006

Utdrag ur handlingsplanen, fastställd 2005-01-25.

Miljömål avseende grundutbildningen

Miljömålen fastställdes av fakultetsnämnden 050125 i dokumentet ”Samhällsvetenskapliga fakultetens miljömål och handlingsplan för miljöarbetet år 2005-2006”.

Samhällsvetenskapliga fakultetens Miljömål

Antalet och andelen kurser där miljö och hållbar utveckling ingår skall öka, både i program och fristående kurser samt att antalet studenter som läser dessa kurser skall öka.

Nyckeltal

Antalet och andelen kurser och program där miljö och hållbar utveckling ingår som ett delmoment.

Uppdrag

- Dekanus ansvarar för att det vid minst två tillfällen, varav det första under ht 2005, genomförs en utbildning om miljö/hållbar utveckling i undervisning, som erbjuds all undervisande personal på fakulteten.
- Institutionernas program- och kursansvariga uppdras att utveckla samt integrera miljö/hållbar utveckling i undervisning.

Bilaga 4: Uppdraget från fakultetsnämnden

GÖTEBORGS UNIVERSITET PROTOKOLLSUTDRAG
Samhällsvetenskapliga fakultetsnämnden Sammanträdesdatum
L Kindborg

2006-03-23

Ärende	Beslut/åtgärd
8:1 § Ändring i högskolelagen Föredragande: Lennart Weibull	Fakultetsnämnden beslutar, i enlighet med ordföranden förslag,
B 1 1800/05 Ordföranden informerar att hållbar utveckling har skrivits in i högskolelagen. Enligt verksamhetsuppdraget skall fakultetsnämnderna inom sitt verksamhetsområde, utarbeta en plan för hur en integrering av hållbar utveckling skall kunna genomföras inom nämndens grundutbildning. Ordföranden informerar vidare att frågan diskuterades vid ett universitetsseminarium den 22 mars där exempel på hållbar utveckling inom grundutbildningen gavs bland annat från lärarutbildningen och JMG.	att inrätta en arbetsgrupp för att till oktober utarbeta en plan för hur en integrering av hållbar utveckling skall kunna genomföras inom nämndens grundutbildning, samt att uppdra åt dekanus att utse arbetsgruppens ledamöter i samråd med fakultetens studierektorer.
Diskuteras	
Ordföranden föreslår att frågan diskuteras vid ett studierektorsmöte, att en arbetsgrupp inrättas för att till oktober 2006 ta fram en plan för hur en integrering av hållbar utveckling skall kunna genomföras inom nämndens grundutbildning samt att utseende av arbetsgruppens ledamöter uppdras åt dekanus i samråd med fakultetens studierektorer.	

Ur protokollet

Lena Kindborg

Utdrag till

Institutioner/motsv inom SFN

Kopia

Kerstin Henningson

SFN

arkiv

Datum för beslut 2006-04-28	Protokoll 2006 nr 82	Dnr F 8 4725/04	Expedierat Arbetsgruppen
Närvarande:	Lennart Weibull, dekan Lena Kindborg, föredragande		
Ärende:	Utseende av ledamöter i arbetsgruppen Hållbar utveckling i utbildningen samt uppdragsbeskrivning		
Bakgrund:	<p>Rektor har i verksamhetsuppdraget till fakultetsnämnderna angett att varje fakultetsnämnd inom sitt verksamhetsområde skall utarbeta en plan för hur en integrering av hållbar utveckling skall kunna genomföras inom nämndens grundutbildning (detta sker mot bakgrund av förändringen i högskolelagens 1 kapitel 5 §). Samhällsvetenskapliga fakultetsnämnden beslutade vid sammanträde 2006-03-23 att tillsätta en arbetsgrupp för att utreda frågan samt att uppdra åt dekanus utse ledamöterna. Frågan har därefter diskuterats på studierektorsmötet 2006-04-19. Arbetsgruppens uppdrag är att dels inventera vilka utbildningar som har inslag av hållbar utveckling, dels föreslå på vilket sätt hållbar utveckling kan belysas i utbildningen. Det förutsätts att arbetet görs i samråd med fakultetens Bolognagrupp. Arbetsgruppen skall vara klar med sitt förslag till fakultetsnämnden senast den 15 oktober 2006. Dekanus föreslås utse Tomas Andersson Odén, institutionen för journalistik och masskommunikation (sammankallande), Sverker Jagers, statsvetenskapliga institutionen, Jörgen Larsson, sociologiska institutionen och Merritt Polk, avdelningen för humanekologi. En studeranderepresentant skall ingå i arbetsgruppen (utses av kårerna).</p>		
Beslut:	<p>Dekanus beslutar att till ledamöter i arbetsgruppen Hållbar utveckling i utbildningen utse Tomas Andersson Odén, institutionen för journalistik och masskommunikation (sammankallande), Sverker Jagers, statsvetenskapliga institutionen, Jörgen Larsson, sociologiska institutionen samt Merritt Polk, avdelningen för humanekologi, samt att fastställa att arbetsgruppens uppdrag är att dels inventera vilka utbildningar som har inslag av hållbar utveckling, dels föreslå på vilket sätt hållbar utveckling kan belysas i utbildningen. Arbetet skall ske i samråd med fakultetens Bolognagrupp. Arbetsgruppens förslag skall vara fakultetsnämnden tillhanda senast den 15 oktober 2006.</p> <p>Lennart Weibull dekanus</p> <p>Lena Kindborg</p> <p><i>Kopia till:</i> prefekter inom SFN FFS Samhällsvetarsektion miljörepresentanterna dekanen Stina Edqvist SFN</p> <p>studierektorer inom SFN Haga studentkår miljöchef Eddi Omrcen prodekanen Kerstin Henningson arkiv</p>		

Bilaga 5: Sammanställning av enkätsvar från studierektorer om hållbar utveckling i grundutbildningen ht 2006

Fråga 1: I vilka kurser förekommer inslag där begreppet hållbar utveckling, med alla dess tre dimensioner, tas upp?

Inst	Uppgiftslämnare	Svar
Centrum för Asienstudier	Sylva Frisk	Kurs:XZ2100, Kursansvarig: Per Knutsson delkurs: Resurser och samhällsutveckling
Förvaltnings- högskolan	José Ferraz Nunes	Kurs: Samhällsekonomisk Effektivitet Kursansvarig: Hasse Ekstedt/Osvaldo Salas Kurs:Hälsoekonomi Kursansvarig: José Ferraz Nunes Kurs: Välfärd i det nya Europa Kursansvarig: Osvaldo Salas
Humanekologi	Merritt Polk	Dessa dimensioner tas up i alla våra kurser. Se kurser och kursansvariga på kursportalen.
Inst för socialt arbete	Lage Svedelius	"Samhällsstruktur och välfärd" Kursansvarig: Lage Svedelius/Elisabeth Svensson
JMG	Ulla-Stina Ewenfelt	Vi har inte någon terminsvis återkommande kurs, men hade under 2005 en magasin kurs med miljöjournalistik som tema. Studenterna gjorde research och skrev längre och kortare artiklar som alla var inriktade mot olika miljöfrågor. Kurs: Magasinskurs/miljö: Kursansvarig: Tomas Andersson/Odén
Museion	Peter Johansson	Kurs: Globaliseringens Dimensioner, 20 p Kursansvarig: Monica Erwér & Stellan Vinthagen Kurs: Risksamhälle, Globalisering och alternativa strategier, 20 p (nät) Kursansvarig: Björn Magnusson & Gunnar Gilberg Kurs: Den globala staden, 10 p Kursansvarig: Marie Thynell & Staffan Appelgren
Psykologiska inst	Kerstin Karlsson	Kurs: PY0090 Miljöpsykologi, 10 p Kursansvarig: Anders Biel
Socialantropologiska inst	Kerstin Sundman	Frågeställningar om välfärd, rättvisa och människors förhållande till den fysiska miljön tas upp lite varstans men presenteras/diskuterar inte nödvändigtvis i termer av hållbar utveckling.

Inst	Uppgiftslämnare	Svar
Sociologiska inst	Jan Carle	Kurs: Grundkurs i sociologi Kursansvarig: Bengt Larsson Kurs: Nordic Knowledge Societies Kursansvarig: Mark Elam Kurs: Scandinavian Social Movements Kursansvarig: Mark Elam
Statsvetenskap	Maria Oskarson	Inga
Statsvetenskap	Lena Wägnerud	Kurs: Introduktion till miljöpolitik 10p Kursansvarig: Ylva Norén Bretzer Kurs: Fördjupningskurs 2A-B i miljöpolitik 10p Kursansvar: Sverker C. Jagers Kurs: Temakurs moment ”miljö” 1p Kursansvar: Jonas Hinnfors
Statsvetenskap/ Adm teknik	Jan Turvall	-
Statsvetenskap/ Samhälls- vetenskap	Anna Brodin	Hållbar utveckling tas upp med de tre dimensionerna i två olika delkurser som sammantaget ligger under ett block med globala frågor. De två aktuella delkurserna ingår i samhällskunskap fortsättningskurs 1, SM 4100 och heter Internationella relationer, kursansvar Björn Andersson och Mänskliga rättigheter, kursansvar Anna Brodin.

Fråga 2: I vilka kurser förekommer inslag om samspelet mellan människa och miljö, i ordets ekologiska betydelse?

Inst	Uppgiftslämnare	Svar
Centrum för Asienstudier	Sylva Frisk	Kurs:XZ2100 delkurs: Resurser och samhällsutveckling Kursansvarig:Per Knutsson
Förvaltnings- högskolan	José Ferraz Nunes	Kurs: Förvaltningsekonomi inom Rangers utbildning Kursansvarig: Osvaldo Salas/Glenn Fhin
Humanekologi	Merritt Polk	Samspelet mellan människan och miljö är central i ämnet humanekologi och förekommer i alla våra kurser. Se kursportalen för kurserna och kursansvariga.
Inst för socialt arbete	Lage Svedelius	”Boendemiljö och välfärd” Kursansvarig: Lage Svedelius

Inst	Uppgiftslämnare	Svar
JMG	Ulla-Stina Ewenfelt	I delkurserna journalistikgranskning och Examensarbetet där studenterna själva väljer ämne och inriktning för sitt projektarbete resp. examensarbete förekommer det att ämnen med den inriktningen behandlas. Självklart är detta också frågor som studenterna behandlar journalistiskt i olika övningar när de gör dagstidningar, radio- och Tv-nyheter och ditor magasin. Kurs:Journalistikgranskning: Kursansvarig: Marina Ghersetti/Tomas Andersson/Odén Kurs:Examensarbete: Kursansvarig: Torsten Malmström Kurs: Red.övning,red.arbete: Kursansvarig: Per Alm Kurs: Radio 1,2 3: Kursansvarig: Maria Jervelycke Kurs:Tv 1,2 3: Kursansvarig: Torbjörn Hallerbäck
Museion	Peter Johansson	Kurs: Globaliseringens Dimensioner, 20 p Kursansvarig: Monica Erwér & Stellan Vinthagen Kurs: Risksamhälle, Globalisering och alternativa strategier, 20 p (nät) Kursansvarig: Björn Magnusson & Gunnar Gilberg Kurs: Den globala staden, 10 p Kursansvarig: Marie Thynell & Staffan Appelgren
Psykologiska inst	Kerstin Karlsson	Kurs: PY0090 Miljöpsykologi, 10 p Kursansvarig: Anders Biel Kurs: PY0190 Beslutsfattandets psykologi, 5 p Kursansvarig: Tommy Gärling
Socialantropologiska inst	Kerstin Sundman	Kurs: A1:3 Kursansvarig: Dan Rosengren Kurs: B1:2 Kursansvarig: Dan Rosengren, Kristina Nässén Kurs: A1:4 Kursansvarig: Wil Burghoorn
Sociologiska inst	Jan Carle	Kurs: Grundkurs i sociologi Kursansvarig: Bengt Larsson Kurs: Nordic Knowledge Societies Kursansvarig: Mark Elam Kurs: Scandinavian Social Movements Kursansvarig: Mark Elam
Statsvetenskap	Lena Wägnerud	Kurs: Demokrati och praktik Kursansvar: Jonas Hinnfors
Statsvetenskap/ Adm teknik	Jan Turvall	-
Statsvetenskap/ Samhälls- vetenskap	Anna Brodin	Kurs: Samhällskunskap, fortsättningskurs 1, SM 4100 Kursansvarig: Björn Andersson, föreläsare Leif Olsson

Museion	Peter Johansson	Inte för tillfället
Psykologiska inst	Kerstin Karlsson	-
Socialantropologiska inst	Kerstin Sundman	Nej
Sociologiska inst	Jan Carle	Nej, inga ytterligare kurser, vi får avvakta utfallet av Bologna!
Statsvetenskap	Maria Oskarson	Nej, inte i nuläget. Ev kan valfri profilkurs om "European Environmental policy" komma att utvecklas, då möjligen i samarbete med SMIL, men i nuläget oklart
Statsvetenskap	Lena Wägnerud	I och med Bologna kommer institutionen att erbjuda tre kurser om vardera 15 XXX-poäng. För det första i form av en kärnkurs på kandidatnivå som på ett övergripande plan (i teori, inom Sverige och internationellt) behandlar miljöpolitiken och politik syftande till ett genomförande av hållbar utveckling. För det andra kommer institutionen att ge en fördjupningskurs på kandidatnivå (som även ges inom SMIL-programmets kandidatutbildning) som ger mer kvalificerade kunskaper om miljö och hållbar utvecklingspolitikens villkor. Därutöver kommer institutionen att tillsammans med Psykologiska och Nationalekonomiska institutionerna ge en kärnkurs på masternivå (dels för studenter på SMIL-programmets master program, dels för statsvetarstudenter med miljöprofil) med fokus på sociala dilemman problem och hur de kan undvikas. Empiriskt fokus kommer då att vara just hållbar utveckling.
Statsvetenskap/ Adm teknik	Jan Turvall	I Administrativ teknik behandlas begreppet rättvisa ur ett förvaltningsrättsligt perspektiv. I förvaltningsövningar kan den politiska och administrativa beslutsprocessen i miljöfrågor på det lokala planet förekomma i form av arbetsuppgifter
Statsvetenskap/ Samhälls- vetenskap	Anna Brodin	Kommentar: De två delkurser som nämns under fråga 1 kommer som en följd av Bolognaanpassningen att ingå in en gemensam modul om 15 ECTS poäng vilken skall heta Global utveckling och hållbarhet.

Bilaga 6: Sammanställning av enkätsvar från kursansvariga om hållbar utveckling i grundutbildningen ht 2006

Fråga 1: I vilka av dina kurser förekommer inslag där hållbar utveckling tas upp?

Inst	Uppgiftslämnare	Svar
Freds- och utvecklingsforskning Museion	Marie Thynell	<p>Modul 2. Fattigdom, resurser och fördelning i Utveckling och Internationellt Samarbete</p> <p>a) kurser där begreppet hållbar utveckling, med alla dess dimensioner tas upp: Kurs: Kurs:</p> <p>b) kurser där specifikt människans roll för tillståndet i miljön tas upp: Kurs: Freds- o Utveckling, Utveckling och Internationellt Samarbete 10 p Kurs: Museion – Den globala staden 10 p</p>
JMG	Tomas Andersson Odén	<p>a) kurser där begreppet hållbar utveckling, med alla dess dimensioner tas upp: Kurs: Se nedan. (Kursen behandlar i första hand relationen människa och miljö.) Kurs:</p> <p>b) kurser där specifikt människans roll för tillståndet i miljön tas upp: Kurs: I kursplanen kallas kursen bara Specialkurs, vilket står för ett smörgåsbord av småkurser (5p), som studenterna kan välja bland. En sådan kurs kallas magasinproduktion, och handlar om produktion av en tidning, där jag vid ett tillfälle (ht-05) gjorde ett miljömagasin om växthuseffekten. Kursen kommer att återkomma med oregelbundna mellanrum (när jag har tid och studentintresse finns). Parallellt med miljömagasinet produceras även andra magasin.</p>
Museion	Björn Magnusson	<p>a) kurser där begreppet hållbar utveckling, med alla dess dimensioner tas upp: Kurs: Risksamhälle, Globalisering och alternativa strategier</p> <p>b) kurser där specifikt människans roll för tillståndet i miljön tas upp: Kurs: Risksamhälle, Globalisering och alternativa strategier</p>
Psykologiska inst	Anders Biel	<p>a) kurser där begreppet hållbar utveckling, med alla dess dimensioner tas upp: Kurs: Kurs:</p> <p>b) kurser där specifikt människans roll för tillståndet i miljön tas upp: Kurs: PY 0090 Miljöpsykologi 10 p Kurs:</p>

Inst	Uppgiftslämnare	Svar
Social-antropologi	Wil Burghoorn	<p>a) kurser där begreppet hållbar utveckling, med alla dess dimensioner tas upp: Kurs:A1:4 Antropologiska perspektiv på samtiden Kurs:</p> <p>b) kurser där specifikt människans roll för tillståndet i miljön tas upp: Kurs:A1:4 Kurs:</p>
Socialantropologiska inst	Dan Rosengren	<p>a) kurser där begreppet hållbar utveckling, med alla dess dimensioner tas upp: Kurs: A1: 3 - Samhällen och Kulturer II Kurs:</p> <p>b) kurser där specifikt människans roll för tillståndet i miljön tas upp: Kurs: A1: 3 - Samhällen och Kulturer II Kurs: B1: 2 - Miljö, försörjning, makt och ojämlikhet</p>
Socialt arbete	Lage Svedelius	<p>a) kurser där begreppet hållbar utveckling, med alla dess dimensioner tas upp: Kurs: Samhällsstruktur och välfärd (kurskod SOM110) Kurs: Boende och livskvalité (kurskod SOM140)</p> <p>b) kurser där specifikt människans roll för tillståndet i miljön tas upp: Kurs: Framförallt i SOM140 Kurs:</p>
Sociologiska inst	Bengt Larsson	<p>a) kurser där begreppet hållbar utveckling, med alla dess dimensioner tas upp: Kurs: <u>Sociolog Grundkurs: moment 1 introduktion till sociologi</u> tar upp teorier om risksamhället; utifrån bland annat Giddens bok "sociologi", vilket har kapitel om risksamhälle, befolkningsutveckling, miljöproblem mm. Dock behandlas inte själva begreppet "hållbar utveckling" i alla dess dimensioner. Kurs: <u>Sociologi Grundkurs: moment 2. Social struktur och mänsklig handling</u> tar upp själva begreppet hållbar utveckling och relaterar det till bland annat relationer mellan människa och natur; produktion, samt trafik: Också här förekommer ovan nämnda bok av Giddens (vilken delas mellan båda momenten)</p>
Statsvetenskap	Sverker Jagers	<p>a) Kurs: SKxxx Introduktion till miljöpolitik Kurs: SKXXX Fördjupningskurs 2A-B i miljöpolitik Kurs SKXXX Temakurs, moment "miljö"</p> <p>b) Kurs: SKxxx Introduktion till miljöpolitik Kurs: SKXXX Fördjupningskurs 2A-B i miljöpolitik Kurs SKXXX Temakurs, moment "miljö"</p>

Fråga 2: Kan du kortfattat beskriva vilka frågeställningar du tar upp och på vilket sätt du gör det (föreläsning, övning etc)?

Inst	Uppgiftslämnare	Svar
Freds- och utvecklings-forskning Museion	Marie Thynell	FN:s arbete med Sustainable Development, Marknadsaktörer på området ex vis Business Council of Development, miljöpolitik i olika länder och med exempel från olika städer i diverse politiska kontexter samt olika strategier som syftar till ökad hållbarhet – lyckade och misslyckanden.
JMG	Tomas Andersson Odén	Frågorna rör människans roll i den biologiska miljön. Den behandlas i ett par föreläsningar, men framför allt i form av produktion av reportage (inklusive redigering av materialet, d.v.s. övning i att presentera miljöjournalistik för en bred publik)
Museion	Björn Magnusson	Föreläsning och PBL fall via nätet
Psykologiska inst	Anders Biel	Hur mänskliga aktiviteter bidrar till miljöproblemens uppkomst och hur, på basis av psykologiska teorier, dessa aktiviteter kan ändras i en mer miljövänlig riktning. Föreläsningar, övningar, eget arbete.
Socialantropologiska inst	Dan Rosengren	Under dessa kurser diskuteras synen på naturen i mänskliga livsvärldar och hur olika synsätt påverkar (och påverkas av) hur man förhåller sig till naturresurser samt hur man socialt organiserar sin försörjning. Kurs A1:3 handlar i stor utsträckning om kulturella perspektiv på omgivningen i vilken naturligtvis natur och resursanvändning är betydelsefulla element. Problematiken tas upp under föreläsningar och gruppövningar.
Socialantropologiska inst	Wil Burghoorn	I en monografi om Bangladesh tas frågan upp
Socialt arbete	Lage Svedelius	Föreläsning, gruppdiskussion och exkursion
Sociologiska inst	Bengt Larsson	-
Statsvetenskap	Sverker Jagers	I samtliga av de kurser som statsvetenskap ger med miljö och inriktning mot hållbar utveckling som diskuteras (i teori och i den praktiska politiken) hur människan medverkar till nuvarande utveckling, dels genom sitt faktiska agerande som medborgare, konsument, individ, men också indirekt genom hur människor valt att organisera samhället (infrastruktur, beslutande och byråkratiska institutioner etc). Alltså: vilka normativa, politisk-teoretiska, psykologiska och institutionella och internationalpolitiska faktorer har samhället att tampa med för att uppnå en hållbar utveckling.

Fråga 3: Hur stor del av kursen skulle du grovt uppskatta har med hållbar utveckling att göra (uttryck gärna svaret i antal högskolepoäng)?

Inst	Uppgiftslämnare	Svar
Freds- och utvecklingsforskning Museion	Marie Thynell	2 poäng på vardera av dessa 10 poängskurser.
JMG	Tomas Andersson Odén	80 %, (d.v.s. 4 poäng av 5).
Museion	Björn Magnus-son	Hela kursen (10 p)
Psykologiska inst	Anders Biel	10 p
Socialantropologiska inst	Dan Rosengren	A1: 3 - kanske 3 p B1:2 - kanske 2-2,5 p
Socialantropologiska inst	Wil Burghoorn	1
Socialt arbete	Lage Svedelius	5% kanske
Sociologiska inst	Bengt Larsson	-
Statsvetenskap	Sverker Jagers	100% för samtliga av de kurser som har miljöpolitisk orientering

Fråga 4: Använder du kurslitteratur i momenten om miljö och hållbar utveckling, och i så fall vilken?

Inst	Uppgiftslämnare	Svar
Freds- och utvecklingsforskning Museion	Marie Thynell	Standardlitteratur i Utvecklingsstudier som innehåller avsnitt om Hållbar utveckling ex vis: Todaro o Bayliss.
JMG	Tomas Andersson Odén	Nej
Museion	Björn Magnusson	Beck, Ulrich (2000) <i>Risksamhället: på väg mot en annan modernitet</i> Burenhult, Göran (2002) <i>Ofullkomliga Djuret: Kropp, Sjal och Livsstil i ett evolutionärt perspektiv</i> Burenhult, Göran (2004) <i>Den fulländande människan: Livsstil i ett evolutionärt perspektiv</i> Lidskog, R. et al. (1997) <i>Samhälle, risk och miljö. State of the World</i> Crosby, Alfred (1999) <i>Den ekologiska imperialismen. Europas biologiska expansion 900-1900.</i> Hornborg, Alf (2002) <i>The Power of the Machine: Global Inequalities of Economy, Technology and Environment,</i> Lyttkens, Carl Henrik: <i>Människan – en ohållbar historia?., kompendium 2005</i> Simmons, Ian (1994) <i>Miljöhistoria: en introduktion</i> Naess, Arne (1981) <i>Ekologi, samhälle och livsstil: utkast till en ekosofi</i>
Psykologiska inst	Anders Biel	Gardner, G.T., & Stern, P.C. (2003). <i>Environmental problems and human behavior</i> , 2nd ed. Boston: Pearson.
Socialantropologiska inst	Dan Rosengren	Rosengren: Människans livsvärldar
Socialantropologiska inst	Wil Burghoorn	A1:4 tar upp Hartman & Boyce monografi : A Quiet Violence
Socialt arbete	Lage Svedelius	Arnstberg K-O: Miljonprogrammet, Elander (red): Den motsägelsefulla staden, Kap 4
Sociologiska inst	Bengt Larsson	- (Se fråga 1)
Statsvetenskap	Sverker Jagers	Utöver rikligt med litteratur från nätet, valfri litteratur samt I kompendier huvudsakligen: Jagers, S (red) 2005: Hållbar utveckling som politik. Om miljöpolitikens grundproblem, Jagers, S. (2003) <i>Justice. Liberty and Bread. On the compatibility between Sustainable Development and Liberal Democracy,</i> Lundqvist, L.J, (2004) <i>Straddling the Fence, Coka & Dabelko, Green Planet Blues,</i> Michelle Michelletti (2004)

Fråga 5: Har du idéer på hur miljö och hållbar utveckling ännu bättre skulle kunna integreras i grundutbildningarna på samfak?

Inst	Uppgiftslämnare	Svar
Freds- och utvecklingsforskning Museion	Marie Thynell	Det finns många men i skrivandet stund tycker jag att det behövs mer av fallstudier och beskrivningar d v s det som redan finns men mer f f a om vad pågår i utvecklingsländer typ Kina men i fler sammanhang. För övrigt utvecklar jag mer om sustainable cities o deras politiska aktörer – makt- o strukturperspektiv.
JMG	Tomas Andersson Odén	-
Museion	Björn Magnus-son	- Obligatoriska moment inom alla kurser/program utifrån kursens/programmets inriktning
Psykologiska inst	Anders Biel	En institutionsöverskridande kurs om sociala dilemman och ”common pool resources”.
Socialantropologiska inst	Dan Rosengren	-
Socialantropologiska inst	Wil Burghoorn	-
Socialt arbete	Lage Svedelius	Man skulle möjligen kunna hålla en gemensam 5-poängskurs för (fåtalet) intresserade från flera institutioner. Annars borde samtliga skickas på studiebesök till Vasa Sjukhus. Det tror jag är det bästa för att nå de ljumma och initialt ointresserade.
Sociologiska inst	Bengt Larsson	-
Statsvetenskap	Sverker Jagers	Se diskussionen i slutdokumentet